

Elisabeth van Blankenstein

Dr. M. van Blankenstein. Een Nederlands dagbladdiplomaat 1880-1964
Den Haag (Sdu), 1999, 403 p., geïll., f 59,90, ISBN 901208749X

Elisabeth van Blankenstein wil, zo stelt ze in het voorwoord van haar proefschrift, een bijdrage leveren aan een 'wetenschappelijk verantwoorde gedachtewisseling over ontwikkelingen in de Nederlandse journalistiek'. Een biografie van haar grootvader, Marcus van Blankenstein, leek haar het beste voertuig om dit idee te verwezenlijken. Aan de hand van zijn levensloop poogt ze inzicht te geven 'in een aantal belangrijke verschijnselen in de Nederlandse journalistiek tijdens de eerste helft van de twintigste eeuw'. Een hele mond vol – en een vage en weidse vraagstelling.

Is Marcus van Blankenstein wel het beste voorbeeld wanneer men inzicht wil verschaffen in de ontwikkeling van de Nederlandse journalistiek? Het valt te betwijfelen. Van Blankenstein was voor de *Nieuwe Rotterdamse Courant* correspondent in Kopenhagen (1906-1908) en in Berlijn (1909-1920).

Daarna werd hij voor die krant reisredacteur en bezocht hij talloze vredesconferenties. Na 1931, toen de krant geen geld meer had voor zijn dure reizen, nam hij de rubriek De Toestand onder zijn hoede. Hierin becommentarieerde hij de internationale politiek. Na een al vaak besproken conflict in 1936 verliet Van Blankenstein de *NRC*. Een meningsverschil met hoofdredacteur Swart over wie eindverantwoordelijk was voor de buitenlandverslaggeving, viel samen met Duitse druk om de joodse commentator die schreef tegen het nationaal-socialisme, de deur te wijzen. Elisabeth van Blankenstein betoogt overtuigend dat de onenigheid met Swart de hoofdreden voor het ontslag was, maar dat uitgever Nijgh, die zijn inkomsten uit advertenties zag slinken, er een dankbaar excuus in vond om de journalist te ontslaan. Van Blankenstein week uit naar het *Utrechtsch Nieuwsblad*, was in de oorlog

hoofddirecteur van het Londense *Vrij Nederland* en eindigde zijn carrière in 1964 bij *Het Parool*.

Van Blankensteins werkterrein was al die jaren steeds het buitenland. En als journalist was hij altijd meer commentator dan verslaggever. Natuurlijk trok hij er vaak op uit, maar eerder om informatie te vergaren die hij later kon gebruiken in een doorwrochte analyse of een welingelicht commentaar, dan om verslag te doen van wat hij hoorde, zag en meemaakte. Van Blankenstein was een deftige meneer die zijn lezers een pasklaar wereldbeeld verschafte en leiding wilde geven aan de publieke opinie. Voor de vernieuwende ontwikkelingen in de journalistiek van het interbellum – meer nieuws, meer reportages, meer aandacht voor ‘de man in de straat’ – lijkt hij niet exemplarisch. Een ‘dagbladdiplomaat’ noemt zijn kleindochter hem treffend. Van Blankenstein was en voelde zich, zo blijkt tussen de regels door, eigenlijk meer diplomaat dan journalist. Hij koketteerde met zijn contacten met belangrijke internationale politici (al trok J.L. Heldring recentelijk in twijfel of Van Blankenstein die ook allemaal zo goed kende als hij beweerde) en leek die vriendschappen boven zijn taak als journalist te stellen. Regelmatig liet hij zich gebruiken als *liaison* tussen regeringen en werkte hij als informant voor geheime diensten. Hiervan kwam, evenals vaak van zijn gesprekken met politici, geen woord in de krant. Elisabeth van Blankenstein noemt dit kenmerkend voor de werkwijze van haar grootvader. Hij gebruikte de informatie die hij had als handelswaar en ging discreet om met de inlichtingen die hij zo kreeg. Maar hij hechtte, en dat lijkt daarmee in tegenspraak, ook aan zijn onafhankelijkheid als journalist, zo meldt de kleindochter. Ze ontleent dit vooral aan Van Blankensteins geschriften. Het is een weinig kritische benadering want de journalist zelf is hier natuurlijk niet de betrouwbaarste bron. Zijn opvattingen lijken vooral bedoeld om zijn houding achteraf te rechtvaardigen.

Niet alleen is de biografie op veel punten begripvol, weinig kritisch en vaak vergoelij-

kend over haar grootvader, de schrijfster laat ook na Van Blankenstein in de journalistieke context van zijn tijd te plaatsen. Was zijn werkwijze nu typerend of hadden andere journalisten heel andere denkbeelden en andere methoden om aan nieuws te komen? Het blijft onduidelijk; de ‘wetenschappelijk verantwoorde gedachtewisseling’ die Elisabeth van Blankenstein wil voeren blijft achterwege omdat ze simpelweg weinig aandacht schenkt aan wat plaatsvond in de journalistieke omgeving waarin haar grootvader opereerde. Op haar stelling dat een biografie een goede onderzoeksmethode zou zijn om de ontwikkeling van de journalistiek te schetsen, valt dus wel iets af te dingen. De lezer wordt veel wijzer over de belevenissen van Marcus van Blankenstein en zijn denkbeelden over de internationale politiek die grondig zijn onderzocht. Daarentegen blijft diens persoonlijk leven onder de oppervlakte, maar dat is verdedigbaar in een biografie waar het vooral om de publieke persoon gaat. Elisabeth van Blankenstein heeft bewonderenswaardig veel archiefmateriaal boven water gehaald en heeft de artikelen van haar grootvader goed gelezen. Geen snipper papier in binnen- en buitenland lijkt ze over het hoofd te hebben gezien.

Het boek is echter vooral een opsomming van de werkzaamheden van de, ook internationaal gerenommeerde, journalist. Diens berichtgeving over een aantal gebeurtenissen wordt keurig achter elkaar gezet. Zijn reis naar Rusland in 1917, de conferenties van Locarno en Lausanne, de artikelen over de vlootweg en tripjes naar China en Afrika; het wordt allemaal chronologisch en met gevoel voor details naververteld. Maar waartoe? Het onderzoekt stijgt niet uit boven de persoon van Van Blankenstein en daarvan moet het belang niet worden overschat. Hij was een goed en gerespecteerd journalist, maar geen aanjager of exponent van vernieuwingen in de journalistiek. En al wilde hijzelf graag een hoofdrol spelen in de internationale politiek en diplomatie, hij vervulde hier toch een bijrol waarin hij het merendeel van de tijd doorbracht in de coulissen.

Elisabeth van Blankenstein maakt de presenties die ze in de eerste alinea van haar proefschrift uitspreekt, niet waar. Wel geeft ze in een liefdevol portret soms een onthullend inkijkje in de beroepspraktijk van de individuele journalist dr. M. van Blankenstein. Diens

naam is, zo schrijft ze aan het eind van haar boek, 'vrijwel uit het nationale geheugen verdwenen'. Zijn kleindochter heeft hem voor even uit de duisternis van het verleden gehaald.

*Marcel Broersma,
Rijksuniversiteit Groningen, afdeling Geschiedenis*